

106; 19. Там само. – Арк. 106-107; 20. ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 41. – Спр. 117. – Арк. 247; 21. Державний архів Полтавської області (далі – ДАПО). – Ф. 15. – Оп. 2. – Спр. 1621. – Арк. 21; 22. ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 24. – Спр. 4265. – Арк. 231; 23. ДАПО. – Ф. 15. – Оп. 2. – Спр. 1635. – Арк. 151-152.

І.С. Зуляк

КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ ДИРЕКТОРА КАНЦЕЛЯРІЇ «ПРОСВІТИ» С. МАГАЛЯСА У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД

Актуальність досліджуваної проблеми має важливе наукове значення, оскільки дає можливість проаналізувати культурно-просвітню діяльність директора канцелярії «Просвіти» С. Магальса у міжвоєнний період. Наукова новизна статті полягає у тому, що у публікації вперше досліджено вплив культурно-просвітньої діяльності С. Магальса на функціонування «Просвіти» у Західній Україні, формування національної свідомості українства у міжвоєнний період.

Об'єктом дослідження є культурно-просвітні процеси у Західній Україні як важливий суспільний чинник консолідації українства, формування національної свідомості. Предмет дослідження – культурно-просвітня діяльність директора канцелярії «Просвіти» С. Магальса, спрямована на посилення національного руху, реалізацію просвітньої ідеї.

Мета дослідження ґрунтується на тому, щоб дослідити культурно-просвітню діяльність С. Магальса, її вплив на функціонування товариства й формування національної свідомості українства. Завдання дослідження полягають у тому, щоб проаналізувати особливості культурно-просвітньої праці директора канцелярії «Просвіти», визначити чинники, які сприяли активізації його ролі у праці товариства, формуванні національної свідомості українства.

Науковий доробок вітчизняних істориків з даної проблематики обмежується публікаціями С. Перського, Ж. Ковби, А. Середяк, Б. Савчука¹ та інших дослідників, які узагальнено подають культурно-просвітню діяльність директора канцелярії С. Магальса у міжвоєнний період, повною мірою не розкриваючи досліджуваної тематики. Більш ґрунтовно її розкрив автор даної статті у монографії «Діяльність «Просвіти» у Західній Україні в міжвоєнний період (1919 – 1939)»².

Семен Магальс – відомий культурно-просвітній і військовий діяч, сотник УГА, співробітник державного секретаріату військових справ ЗУНР, начальник відділу закордонних зв'язків головного управління генштабу УНР. З 1922 р. – директор канцелярії Головного відділу товариства «Просвіта» у Львові. Незважаючи на значну військову й політичну діяльність, основну увагу приділимо його культурно-просвітній праці, а саме перебуванню на посаді директора канцелярії Головного відділу товариства.

У своїх публікаціях С. Магальс основну увагу акцентував на практичних питаннях діяльності просвітніх осередків, що стосувалися сплати податків читальнями від проведених заходів³, організації й проведення загальних зборів, зауважуючи, що більшість членів читалень товариства й відділу недооцінюють їх, а цікавляться ними лише у виняткових випадках, переслідуючи власні або ж партійні інтереси⁴. Він визначав освіту дорослого населення як важливу окрему ділянку культурно-суспільного розвитку, виділяючи такі основні типи освітньої праці, як отосвітньо-виховні заклади інтернатного типу, громади, народні університети, установи й партійні структури⁵. Вважав, що освітня праця має інтенсивний (поглиблений) і екстенсивний (масовий) характер⁶ й причиною низького рівня розвитку більшості читалень була відсутність змістовної освітньої праці⁷.

Питання, пов'язані із значенням, організацією й методикою освітньої праці дорослого населення, автор розглядав через призму формування окремої особи у гармонійно й всебічно розвинену особистість, яка б усвідомлювала суспільні процеси, знайшла своє місце у житті й брала у ньому активну й творчу участь. Значна роль у цьому процесі відводилася просвітнім діячам, від яких вимагалось передусім, щоб їхня праця своїм змістом й формою відповідала потребам й запитам слухачів⁸. Окремою формою освітньо-виховної праці називав участь членів товариства у функціонуванні аматорських колективів, самоосвітніх гуртках. Не відносив її до масової, оскільки від перших двох форм вона відрізнялася тим, що учасники просвітнього процесу підпорядковані провідній ідеї⁹. Він притримувався погляду, що аматорський читальняний театр слугував важливим чинником формування національної свідомості і його функціонування об'єднувало громадськість певної місцевості у згуртовану спільноту¹⁰. С. Магальс писав, що «...в місцевостях, де якийсь час ведеться як-слід поставлене театральне мистецтво, збільшується дуже швидко попит на друковане

.....
слово (книжки, журнал, часопис), оживлюється діяльність читалень і інших установ, поширюється й поглиблюється національна свідомість та громадська гідність, зберігається й живе народна пісня, звичаї й одяг, зменшується шибайголовство молоді, гра в карти і т.і. погані прояви нашого громадського життя»¹¹.

Він виділяв три види «голосного читання» (декламації – примітка автора): виховне читання, яке передбачало ознайомлення з творами на філософську, релігійно-моральну тематику, визначення їхньої літературно-мистецької вартості; освітнє читання – твори з історії, літератури, історії культури, природознавства, суспільних наук тощо; повчальне читання – практичні знання з сільського господарства, ветеринарії, промислу, кооперації тощо¹². Для «голосного читання» призначалися відповідні дні й години тижня і різножанрові твори. Головний Виділ вибрав однакові за формою, однак різні за змістом три оповідання. Зокрема, «Орисю» П. Куліша, «Підпал» Б. Грінченка, «Самсон» А. Курдидика, які потрібно було протягом трьох вечорів прочитати, провести дискусію і подати протокол, що складався з шести частин¹³. До речі, філія «Просвіти» у Теребовлі не подала до вказаного терміну протоколи «голосного читання», тому Головний виділ попередив філію про надіслання матеріалів до кінця жовтня 1933 р., оскільки інформація про проведення заходи була необхідною для підготовки виступу на загальних зборах товариства¹⁴.

Головний виділ дбав про те, щоб твори, призначені для самоосвітніх гуртків, відповідали рівневі розвитку слухачів, були «...не тільки приступні-зрозумілі, але ще й цікаві-займаві, що притягалиби й приковували читача до себе, а приступним викладом річи запевнювали йому повне розуміння, поширення, поглиблення й закріплення читача...»¹⁵. Зокрема в листі-анкеті читальні «Просвіти» у Будзанові Теребовлянського повіту зазначалося, що О. Шкварок, 37 років, за фахом лікар, читав «Орисю» П. Куліша у присутності 98 осіб, з них 94 ремісників, 2 купців і 2 інтелігентів і лише 2 особи були неписьменні. Читання тривало дві години¹⁶. 30 липня 1933 р. відбувалося «голосне читання» «Орисі» у читальні села Ямниця у присутності 47 слухачів¹⁷. У часописі «Життя і знання» для «грімкого читання» Головний виділ рекомендував для прочитання зовсім інші твори. Зокрема роман В. Наріжного «Бурсак», історичну повість В. Бірчака «Володар Ростиславич, «Діти кам'яної доби» В. Залізняка, статті Ю. Крохмалюка «Хемічна війна» та інші¹⁸.

На нашу думку, недостатньо обґрунтованими є міркування С. Магальяса щодо поділу освітньої праці, тому що, по-перше, освітньо-виховна праця «Просвіти» міжвоєнного періоду одночасно була масовою й мала поглиблений характер, по-друге, будь-який просвітній осередок власне й об'єднувала провідна ідея, що виражалася у поступальному характері й розвитку. Так зване «голосне читання» він поділяв на виховне, до якого відносив твори на філософські, релігійно-моральні, літературно-мистецькі теми, освітнє – історичні, культурологічні, природознавчі, суспільні, повчальне – видання з ветеринарії, кооперації, промислу¹⁹. Такий поділ не був виправданим, оскільки прочитання твору на будь-яку тематику мало спільну виховну й освітньо-повчальну функцію, що реалізувалася через сприйняття й коментування матеріалу.

Важливе значення надавав С. Магальяс збереженню організаційної структури «Просвіти», зауважував на тому, що просвітні осередки порушують статут, займаються партійною діяльністю. На зібранні духовенства Львівського повіту від 24 березня 1938 р. він зазначав, що, крім партійництва, у діяльності читалень відчувається відсутність відповідальності до виконання своїх безпосередніх обов'язків, що призводить до ліквідації читалень, оскільки 99 % з них припинили свою діяльність із вини відділів і через втрату просвітньої ідеї²⁰. До речі, питання ролі духовенства у культурно-суспільному житті, праці душпастирства у парохіях і читальнях розглядалося і на інших зібраннях директора канцелярії з духовенством Львівського і Бібрського повітів²¹.

С. Магальяс наголошував на основних мотивах заборони діяльності читалень, зокрема наявності заборонених книг у бібліотеках, використання тризуба на будинку читальні, виконання заборонених або аморальних пісень у читальнях, виклади або промови у підбурюючому до влади змісті, вписування пісень про Д. Данилишина і В. Біласа і декалогу ОУН до ділових книг або видань, позичених у бібліотеці, постановка вистав без дозволу влади, самовільна зміна тексту вистави на сцені, вистави заборонених п'єс, опір владі при організації вистав, проведення збору коштів без дозволу влади, подекуди на незаконні дії, організація спортивної діяльності читальнями або такої, яка заборонена статутом, протистатутіві ухвали відділів, вибір до виділу неповнолітніх, неправильне ведення списку членів, погрози, навіть і побої за відмову від членства у товаристві, порушення норм статуту при усуненні членів з товариства, видача грошей читальні на незаконні дії, співання національного гімну у неоригінальному варіанті, участь членів читалень у нелегальних організаціях,

.....
пошкодження державних гербів Польщі на поштових скриньках. Всього двадцять шість пунктів (підрахував автор)²².

8 червня 1938 р. С. Магальс наголошував на тому, що в поточному році польська влада ліквідувала більше читалень, ніж за чотири останніх роки. Директор канцелярії вказував на той факт, що виділи читалень не дотримувалися вимог «Закону про товариства» і кримінального кодексу²³. Так староство у Товмачі припинило діяльність «Просвіти», «Лугу» і «Каменярів» у Гриневі, зважаючи на загрозу громадському порядку²⁴. Розпорядженням від 17 лютого 1936 р. Львівське воєводство ліквідувало читальню у Баківцях Бібрського повіту у зв'язку з тим, що її голова В. Бехота проводив із членами читальні військові заняття²⁵.

Достатньо практичними були погляди С. Магальса щодо будівництва читалень. Він вважав, що читальні потрібно будувати на власній викупленій земельній ділянці, у жодному разі не на громадській чи церковній власності, навіть за умови, що виділ читальні отримав згоду громади або церкви, тому що у будь-якому випадку власником будівлі буде власник земельної ділянки²⁶. На цьому неодноразово наполягав Головний виділ у зверненнях до читалень «Просвіти»²⁷. Купувати земельну ділянку варто було б у центрі села у тих осіб, які б її продавали, а за можливістю вибрати ту ділянку, що мала зручне розташування, незважаючи на її вартість²⁸. § 418 цивільного закону передбачав, що якщо особа власними коштами будує будинок на чужій земельній ділянці, без відома власника, будівля належатиме власникові ділянки²⁹.

Статут «Просвіти» вимагав від осередків здійснювати запис рухомого й нерухомого майна на Головний виділ у Львові, оскільки лише у такий спосіб можна було забезпечити право власності товариства тоді, коли читальні або філії ліквідовувалися органами влади³⁰. Якщо будинок читальні був збудований на території, що належала церкві, то виділ читальні повинен через парохіальний уряд орендувати його або винаймати на 99 років, після закінчення терміну приміщення ставало власністю церкви³¹. Так делегація членів читальні «Просвіти» із Бортників Ходорівського повіту повідомляла Ю. Дзеровичу, професора Української богословської академії у Львові щодо оформлення права користування читальнею церковною територією³².

Чільне місце у культурно-просвітній діяльності С. Магальса посідало національне виховання й організація руху за ліквідацію неписьменності серед українців. За його даними на середину 30-х рр. у Польщі нараховувалося 50 % неписьменних³³. 23 вересня 1932 р. С. Магальс для популяризації організації курсів для неписьменних у статті під назвою «Чому ми слабі, хоча є в нас сила?» писав: «...скажіть собі, що на весні слідуючого року не повинно бути у вашій місцевості ані одного неписьменного чи неписьменної у віці до 40-го року життя, а по змозі і в старшій віці. Цим ділом зробите величезну прислугу своєму народові і приблизите його й себе до тої цілі, про яку всі мріємо»³⁴.

С. Магальс рекомендував для зацікавлення читачів використовувати різноманітні методи. Для полегшення вибору книжок варто було б використовувати комплекти мандрівних бібліотек, конкурси, свята книжки, дискусійно-інформаційні зібрання, «голосні читання»³⁵. На його думку, основним недоліком читалень була відсутність змістовної освітньої праці³⁶. Курси для навчання неписьменних не підлягали визначенню приватних шкіл, тому окремого дозволу ані адміністративної, ані шкільної влади не передбачалося, хоча читальні повідомляли староства і шкільні органи щодо проведення таких курсів, тому що вони здійснювали контроль за навчанням³⁷. Не потрібно було повідомляти владу тоді, коли гурток боротьби з неписьменністю діяв при читальні³⁸.

На основі методики виховної праці, яку запропонував С. Магальс, передбачалося створення з кожної особи гармонійно розвиненої людини, яка б усвідомлювала суспільні процеси, знайшла своє місце у житті й брала у ньому активну і творчу участь³⁹. «Народна Просвіта» писала, що «...коли доросла особа починає займатись спеціальними студіями... ...шукає передовсім відповіді на питання, які виринають перед нею у контакті з новими відомостями і її новим заняттям. Ці питання само собою мусять довести її до основ, до фундаментів знання...»⁴⁰.

Освіта дорослого населення розглядалася як індивідуальна і гурткова самодіяльність, як самоосвіта⁴¹. С. Магальс вважав, що основною вимогою самоосвітньої праці була самодіяльність предмету викладання, оскільки потрібно залучати слухачів до проведення занять, лише тоді праця

самоосвітнього гуртка відповідатиме життєвим вимогам й інтересам слухачів⁴². Він зазначав, що, лише спираючись на самобутності власного народу, шляхом освіти й виховання можна вести виховання у національному дусі⁴³. С. Сірополко писав, що особливістю сучасного моменту була нагальна потреба освіти серед найширших верств громадянства, яка повинна базуватися на самоосвіті⁴⁴. На думку М. Галущинського, прагнення до самоосвіти мало базуватися на наукових основах для того, щоб виховати українця «двигуном-мотором» освітнього процесу⁴⁵.

Важливе значення С. Магальяс як директор канцелярії «Просвіти» надавав масовому залученню українства до лав товариства. У 1934 р. він писав, що на 1000 українців лише 0,3 % були членами «Просвіти», а 100 осіб або 10 % – членами читалень, зважаючи на те, що з більшість них лише формально вважалася такими, оскільки не платила внесків, дані цифри могли б бути нижчими⁴⁶. Він звертався до філій з тим, що вони можуть отримати відсотки від виплачених сум членських внесків: від 1 – 2 злотих (далі – зл.) – 20 %, від 6, 12, 25 зл. – 10 %⁴⁷. Наприклад, філія «Просвіти» у Тернополі у 1939 р. сплатила членські внески на суму 1101,09 зл., для каси філії залишилося 20 % від виплачених коштів, тобто 36 зл., 10 % – 13,5 зл.⁴⁸.

Чільне місце у роботі канцелярії товариства надавалося відзначенню 70-річного ювілею «Просвіти». С. Магальяс у своєму виступі, окрім організаційних питань, основну увагу зосередив на проведенні 70-річного ювілею товариства, у якому філії і читальні повинні були виступити організовано. Зібрання свого роду було свідченням того, що українство підтримувало почин товариства у святкуванні ювілею. На зборах делегатів читалень Західної України, які проходили 6 травня 1938 р., закликано греко-католицьке духовенство Львівського повіту взяти якнайширшу участь у святі «Просвіти»⁴⁹.

Директор канцелярії писав, що раніше такі святкування організовувалися у Львові і на них з'їжджалася уся свідомо громадськість. У 1938 р. їх проводили практично усі громади Західної України. На його думку, основним недоліком святкування було те, що такі ювілеї є важливим освітньо-виховним чинником й повинні мати відповідну виховну мету, «...не можуть бути тільки зовнішнім виразом пошани для великих подій чи людей, вони мусять живо промовляти до чуття, збагачувати розум та впливати на волю, або вказувати загальні шляхи, яким йому треба йти»⁵⁰.

Отже, культурно-просвітня діяльність директора канцелярії «Просвіти» С. Магальяса у міжвоєнний період ґрунтувалася на тому, що він розробив програму розвитку товариства, поклавши в її основу національне виховання. Окрім того, важливого значення надавав організаційно-практичним питанням функціонування просвітніх осередків, зокрема освіти дорослого населення, яку він розглядав через призму гармонійного й всебічного формування особи.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Перський С. Популярна історія Товариства «Просвіта» з ілюстраціями. Видання Товариства «Просвіта». Ч. 730. Накладом Товариства «Просвіта». – Львів, 1932. – 268 с; Ковба Ж. М. «Просвіта» – світло, знання, добро і воля українського народу. – Дрогобич: Видавнича фірма «Відродження», 1993. – 128 с., іл; А. Середяк. Діяльність Товариства «Просвіта» в 1929 – 1939 рр. / Нарис історії «Просвіти» / Р. Іванчук, Т. Комаринець, І. Мельник, А. Середяк. – Львів-Краків-Париж: Просвіта, 1993. – С. 53 – 63; Савчук Б., П. Українські громадські організації в суспільному житті Галичини (остання третина ХІХ ст. – кінець 30-х років ХХ ст.): Автореф. дис... д-ра іст. наук: 07.00.01 / Чернівецький держ. ун-т ім. Юрія Федьковича. – Чернівці, 1999. – 32 с; 2. Зуляк І. С. Діяльність «Просвіти» у Західній Україні в міжвоєнний період (1919 – 1939). – Тернопіль: «Воля», 2005. – 946 с; 3. Магальяс С. Що товариствам треба знати про податки від публичних забав, розваг і видовищ. – Львів, 1936. – С. 3 – 7; 4. Магальяс С. Як підготовляти та вести загальні збори. Додаток: Дужий М. Розподіл обов'язків між виділових читальні. – Львів, 1937. – С. 1; 5. Магальяс С. Порадник для освітників. Форми і методи освітньої праці. – Львів, 1933. – С. 4, 14 – 15; 6. Там само. – С. 18; 7. Вісті з філії Т-ва «Просвіта» ім. М. Шашкевича у Львові. На правах рукопису. – 1934. – Ч. 4. – С. 1 – 2; 8. Життя і знання. – 1933. – Ч. 11 (74). – С. 332; 9. Магальяс С. Порадник для освітників. Форми і методи освітньої праці. – Львів, 1933. – С. 20; 10. Життя і знання. – 1934. – Ч. 6. – С. 175; 11. Там само. – С. 21; 12. Магальяс С. Порадник для освітників. Форми і методи освітньої праці. – Львів, 1933. – С. 28 – 29; 13. Центральний державний історичний архів у Львові (далі – ЦДІАУ у Львові). – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 119. – Арк. 6; 14. Державний архів Тернопільської області (далі – ДАТО). – Ф. 294. – Оп. 1. – Спр. 118. – Арк. 13; 15. Народня Просвіта. – 1926. – С. 126; 16. ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 1329. – Арк. 1; 17. Там само. – Спр. 6194. – Арк. 1 – 3; 18. Життя і знання. – 1931. – С. 381 – 382; 19. Магальяс С. Порадник для освітників. Форми і методи освітньої праці. – Львів, 1933. – С. 28; 20. ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 165. – Арк. 5 – 7; 21. Там само. – Спр.

214. – Арк. 10 – 12; 22. Там само. – Спр. 214. – Арк. 42 – 43; 23. Там само. – Спр. 214. – Арк. 42 – 43; 24. Там само. – Ф. 344 т. – Оп. 1 т. – Спр. 80. – Арк. 12; 25. Там само. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 953. – Арк. 1; 26. Просвіта. Місячник освіти – виховання – культури. – 1936. – Ч. 1. – С. 19; 27. ДАТО. – Ф. 317. – Оп. 1. – Спр. 30. – Арк. 6; 28. Народня Просвіта. – 1926. – Ч. 1 – 2. – С. 92; 29. Там само. – С. 91; 30. Там само. – С. 93; 31. Просвіта. Місячник освіти – виховання – культури. – 1936. – Ч. 1. – С. 19; 32. ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 283. – Арк. 1; 33. Життя і знання. – 1934. – Ч. 4. – С. 111; 34. ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 6370. – Арк. 16 – 18; 35. Народній Ілюстрований Календар Товариства «Просвіта» на переступний рік 1936. – Львів, 1935. – С. 72 – 73; 36. Вісти з філії Т-ва «Просвіта» ім. М. Шашкевича у Львові. – Львів, 1934. – С. 1 – 2; 37. Інструкція і методичні вказівки для навчання неграмотних. Видання Товариства «Просвіта». – Львів, 1932. – С. 4; 38. Там само. – С. 5; 39. Магалаєс С. Значіння, організація й методика освітньої та виховної праці самоосвітніх гуртків у читальнях «Просвіти» // Порадник для самоосвітніх гуртків. – Львів, 1934. – С. 5; 40. Народня Просвіта. – 1926. – С. 40; 41. Народній Календар Товариства «Просвіта» з літературним збірником на звичайний рік 1921. – Львів, 1920. – С. 12; 42. Магалаєс С. Освіта й виховання. Методика освітньої праці. Загальні уваги // Життя і знання. – 1933. – Ч. 6 (69). – С. 188; 43. Магалаєс С. Порадник для освітників. Форми і методи освітньої праці. – Львів, 1933. – С. 14; 44. Життя і знання. – 1928. – Ч. 4. – С. 97; 45. Життя і знання. – 1928. – Ч. 3 (15). – С. 69; 46. Життя і знання. – 1934. – Ч. 4. – С. 111; 47. ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 214. – Арк. 30; 48. ДАТО. – Ф. 294. – Оп. 1. – Спр. 178. – Арк. 1 – 10; 49. ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 165. – Арк. 12; 50. Бюлетень Філії «Просвіти» в Калуші. – Калуш, 1936. – С. 2.

Н.М. Хоменко

ЖИТЛОВІ ПРОБЛЕМИ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В УРСР (1950 – СЕРЕДИНА 1960-Х РР.)

Упродовж двадцяти післявоєнних років у радянській країні залишалися не вирішеними ряд проблем соціально-побутового характеру. З метою розв'язання однієї з них – житлової – у 1957 р. М. Хрущов проводить житлову реформу. Як наслідок, протягом 1958-1960 рр. в Україні будується майже мільйон квартир – «хрущовок» – з усіма комунальними вигодами, загальною площею 43,8 млн. м². Таке житло одержали 4,2 млн. осіб. Проте, незважаючи на високі обсяги житлового будівництва, проблема житла залишалася найбільш актуальною і невирішеною, насамперед через постійний приплив у міста сільської молоді та молоді з інших міст на навчання та роботу¹.

Проблеми молоді 1950-1960-х рр. здебільшого вивчалися у контексті історії вищих навчальних закладів, молодіжних та національних рухів. Матеріальне ж становище та побут студентів було або поза увагою багатьох дослідників даного періоду, або досліджувалося досить фрагментарно (Т.Пашиніна, Р.Ковалюк., О.Сергійчук²), хоча матеріальні проблеми істотно впливали на якість навчання та на громадську активність студентської молоді, яка мала стати міцною опорою комуністичного устрою.

Основу для підготовки даної розвідки склали архівні матеріали, збірки документів вищої школи, періодичні видання, спогади, а також дослідження В. Даниленка, О. Зубкової, Л. Ковпак, В. Барана³.

Кількість студентів у вищих навчальних закладах УРСР стрімко зростала з року в рік. Більшу частину з них становила приїжджа молодь, яка мала гостру потребу в житлі, оскільки в кінці 1950-х – середині 1960-х рр. гуртожитків було мало, а їх будівництво велося повільними темпами. Приїжджі студенти вирішували свої житлові проблеми у такий спосіб кому вдавалося поселитися до гуртожитків (плата за них становила в усіх ВНЗ 10 крб., за користування білизною – 5 крб.⁴), кому Міністерство вищої освіти СРСР виділяло кошти на оренду квартир (щорічно 300 крб.⁵), а хто змушений був винаймати «куток» (місце в приватних квартирах), яке коштувало від 50 до 100 крб⁶.

Директори інститутів систематично доповідали про неспроможність забезпечення своїх студентів житлом у гуртожитках. Зокрема, у червні 1953 р. у листі до першого секретаря ЦК КП України О.Кириченка директор Львівського політехнічного інституту доц. Ямпольський повідомляв про те, що у наступному 1954 навчальному році планувалося зарахувати 1800 студентів і лише 310-х із них (17%) можна було поселити до гуртожитків (за рахунок випускників), інші ж 1500 (83%) могли розраховувати тільки на «кутки». Всього у 1953 р. у цьому ВНЗ на квартирах мешкало 800 осіб⁷.

У березні 1954 р. секретар партбюро Мелітопольського інституту механізації та електрифікації А.Шуткін доповідав секретарю ЦК КПУ Кириченку про те, що контингент студентів цього ВНЗ у 1954 р., порівняно з довоєнним періодом, виріс удвічі й нараховував 1300 осіб, з яких у гуртожитку проживало лише 180 (14%). Решта (86%) винаймала кімнати у приватних квартирах,